

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО НАГЛЯДУ ЯК ФОРМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СИЛАМИ ОБОРОНИ

Дмитро Олегович ДЕГТЯРЬОВ,
*аспірант Міжрегіональної Академії
управління персоналом*

Вирішення складних завдань, які постають сьогодні перед державою та громадянським суспільством, вимагає об'єднання зусиль державних і недержавних суб'єктів щодо забезпечення обороноздатності, територіальної цілісності, суверенітету та недоторканості України [1, с. 2]. Одним із способів виконання цієї цілі є функціонування системи громадського нагляду (контролю) над Силами оборони.

Прийняття у 2018 році Закону України «Про національну безпеку» оновило правову термінологію, яка використовується у сфері відносин між Силами оборони і громадянським суспільством. Процес оновлення термінів та понять продовжується, новелою законодавства стало поняття «громадський нагляд», яке, відповідно до Закону України від 17 вересня 2020 року № 912-IX, прийшло на зміну терміну «громадський контроль», який було закріплено ще у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (цей правовий акт втратив чинність у зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про національну безпеку»).

Логіку законотворця, який замінив термін «контроль» на термін «нагляд», досить легко простежити. У правовій науці багато десятиліть точаться дискусії щодо співвідношення термінів «нагляд» і «контроль». Існує позиція, відповідно до якої нагляд уявляє собою звужений вид контролю, оскільки його суб'єкти не мають права оперативного втручання у діяльність піднаглядних суб'єктів. Така позиція неодноразово була предметом критики у правових

публікаціях. Так, С. С. Вітвіцький, розглянувши це питання, констатує факт одночасного співіснування в текстах нормативно-правових актів термінів «контроль» і «нагляд», що мають однакове значення. Законодавець свідомо текстуально розташовує їх поруч, лише натякаючи на формальну підставу для їх розрізнення, а нормативні характеристики контролю та нагляду не стільки стверджують їх розрізнення, скільки підкреслюють синонімію цих понять. Прикладом цього є існування в державі органів, які фактично здійснюють контрольну діяльність, проте ці органи мають традиційну, історично сталу для них назву, сформульовану з використанням терміну «нагляд» [2, с. 95].

Втім, поняття вказаного нагляду у Законі не визначено, йдеться лише про його види (форми): «Громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України» [3], а також про гарантовані зареєстрованим у встановленому порядку громадським об'єднанням можливості (отримувати інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, проводити дослідження у цій сфері, здійснювати громадську експертизу тощо). З огляду на це виникає питання щодо доцільності проведення вказаних видів діяльності саме громадськими об'єднаннями. Досить складно зрозуміти логіку законодавця, відповідно до якої право проведення досліджень не надано університетам та науково-дослідним інститутам, а також окремим громадянам, які здійснюють такі дослідження не в межах виконання трудової функції, а відповідно до ст. 54 Конституції України, якою громадянам гарантується свобода наукової творчості.

Певні питання викликає також ч. 4 ст. 10 Закону України «Про національну безпеку», в якій визначено, що з метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектору безпеки і оборони

України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів з питань національної безпеки і оборони, про стан виконання заходів розвитку сектору безпеки і оборони періодично, але не рідше ніж раз на три роки, органами сектору безпеки і оборони видаються «Білі книги» або інші аналітичні документи (огляди, національні доповіді тощо) [3]. Враховуючи, що в умовах сучасної української політичної реальності за 3 роки іноді на посадах міністрів, керівників правоохоронних органів та командирів військових формувань може змінитися 5-7 осіб, інформація трирічної давнини виявиться застарілою, а спроби використати її для підвищення ефективності піднаглядних суб'єктів будуть приречені на невдачу внаслідок відсутності відповідальних на певні управлінські рішення осіб. Викликає також здивування відсутність у положеннях статті 10 Закону України «Про національну безпеку» будь-яких згадувань про закони України «Про звернення громадян» і «Про доступ до публічної інформації», які надають громадянину низку прав щодо отримання інформації та визначеного законом впливу на будь-які державні структури, у тому числі і Сили оборони. При цьому обсяг таких прав у певних аспектах значно ширше, ніж права суб'єктів громадського нагляду, визначених Законом України «Про національну безпеку».

Вказане свідчить про розпорошеність правових положень, які наділяють громадян та їх об'єднання правом здійснювати заходи громадського нагляду над Силами оборони, по різних правових актах. Така відсутність системності не може не впливати на якість правозастосування, що потребує свого усунення.

Список використаних джерел:

1. Koropatnik I., Karelin V., Boikov A., Shopina I., Khrystynchenko N. Activities of the Ministry of Defense in Ukraine and Military Administration during the Special Period. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. № 23(1). С. 1-6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/activities-of-the-ministry-of-defense-in-ukraine-and-military-administration-during-the-special-period-9011.html>

2. Вітвіцький С. С. Співвідношення термінів контроль та нагляд: проблеми теорії, аналіз законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 12 (1). С.93-96.

3. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>